



Ноам Чомски

Медиите под контрол
Забележителните постижения на
пропагандата

Специални благодарности на
Грег Руджиеро и Стюарт Сахулка –
издатели на Open Magazine Pamphlet Series

От много години ме занимават два проблема на човешкото познание. Първият е да се обясни как може да се знае толкова много, след като разполагаме с толкова ограничена фактическа информация. Вторият проблем е да се обясни как може да се знае толкова малко, след като разполагаме с толкова много фактическа информация. Първия проблем бихме могли да наречем „проблем на Платон“, а втория – „проблем на Оруел“ – аналог в областта на обществения и политически живот на това, което би могло да се нарече „проблем на Фройд“.

Същността на „проблема на Платон“ е добре изразена от Бертран Ръсел в неговите по-късни работи. Там той повдига въпроса: „Как става така, че хората, въпреки краткотрайните си, лични и ограничени контакти със света, са в състояние да знаят толкова много, колкото наистина знаят?“.

... Подобно на много други интелектуалци на двадесети век, Оруел е впечатлен от способността на тоталитарните системи да насаждат убеждения, които се поддържат решително и се приемат широко, макар и изцяло лишени от каквито и да било основания и често в пълен разрез с очевидни факти за света около нас.

... При „проблема на Платон“ въпросите опират в основата си до науката. ... Проблемът е да се открият обяснителни принципи, често прикрити и абстрактни, които да придадат някакъв смисъл на феномените, изглеждащи на повърхността хаотични, противоречиви, лишени от каквато и да била вътрешна структура. Изследването на „проблема на Оруел“ е съвсем различно. Структурите, които са в основата на най-важните феномени на политическия, икономическия и обществения живот, не са чак толкова трудни за разпознаване, въпреки че се полагат доста усилия за завоалиране на фактите. Следователно, изследването на „проблема на Оруел“ се състои преди всичко в събирането на факти и примери, които да илюстрират неща, напълно очевидни за рационалния наблюдател дори при повърхностен преглед, да затвърдят извода, че властта и привилегиите функционират така, както очаква всеки един рационален ум, и да покажат действащите механизми, довели до наблюдаваните резултати.

... „Проблемът на Платон“ е дълбок и интелектуално вълнуващ за разлика от „проблема на Оруел“. Но ако не успеем да стигнем до разбирането на „проблема на Оруел“, до признаването на неговата значимост в собствения ни обществен и културен живот и да го преодолеем, шансовете на човешкия род да оцелее достатъчно дълго, за да открие отговора на „проблема на Платон“ или на други въпроси, които подлагат на изпитание интелекта и въображението, са малки.

Ноам Чомски

(Из Предговора към *Knowledge of Language: Its Nature, Origin, and Use*. New York, Praeger Publishers, 1986.)

Обявената тема „Дезинформацията и Войната в Залива“ всъщност е малко по-тясна от това, за което бих желал да поговорим. Към нея ще се върна след малко. Искам да предложа да разгледаме дадената тема в по-широк контекст. Контекстът в действителност е свързан с това в какъв свят и в какво общество бихме искали да живеем и още по-конкретно – според кое от значенията на термина *демокрация* бихме искали да бъде демократично това общество. Позволете ми да започна с противопоставянето на две различни концепции за демокрацията. Едната концепция твърди, че демократично е онова общество, в което хората имат възможността да участват по някакъв смислен начин в управлението на собствените си дела и където средствата за информация са достъпни и свободни. Ако погледнете в речника що е демокрация, ще видите някакво подобно определение.

Алтернативната концепция за демокрацията гласи, че хората трябва да бъдат държани настрана от управлението на собствените им дела, а средствата за информация трябва да са с ограничен достъп и под строг контрол. Може да ви звучи малко странно като концепция за демокрация, но е важно да разберете, че това е по-разпространената концепция. Тя не само действа отдавна, а е развита и като теория. Това е дълга история, водеща началото си от ранните демократични революции в Англия от седемнайсети век, които широко са проповядвали този възглед. Аз възнамерявам да се придържам към съвременността и да кажа няколко думи за това как се развива тази идея за демокрация и защо и как в този контекст се наметва проблемът за медиите и дезинформацията.

Ранната история на пропагандата

Нека започнем с първата съвременна правителствена пропагандна операция. Била е по времето на Удроу Уилсън. Удроу Уилсън е избран за президент през 1916 г. с предизборната платформа „Мир без победа“. Това става точно по средата на Първата световна война. Населението било изключително пацифистки настроено и не виждало никакви причини за въвличането на САЩ в Европейската война. Правителството на Уилсън обаче е било за включване във войната, затова трябвало да направи нещо. Създава се правителствена пропагандна комисия, наречена комисията Крийл, която само за шест месеца успява да превърне едно миролюбиво население в истерична, призоваваща към война гълпа, копнееща да разруши всичко германско, да разкъса немците на парчета, да се бие докрай и да спаси света. Това е изключително постижение и то има по-нататъшно развитие. Същата техника се използва за раздухване на истерията с така наречената Червена опасност. По подобен начин бяха разрушени профсъюзите и се елиминираха такива проблеми като свободата на пресата и свободата на политическата мисъл. Средствата за масова информация и бизнесът в действителност организираха и извършиха голяма част от работата. Успехът е голям.

Сред тези, които вземат активно и ентузиазирано участие, са прогресивните интелектуалци, хора от кръга на Джон Дюи¹. Както може да се съди от собствените им писания по онова време, те много се гордеят с факта, че са показали как наричаните от тях „по-интелигентни членове на обществото“, т.е. те самите, са съумели да вкарат едно пасивно население във война, като са го наплашили и са предизвикали шовинистичен фанатизъм. Използваните средства са били изключителни. В много случаи са фабрикувани „хунски“ жестокости като белгийски бебета с отскубнати ръчички и куп други ужасяващи неща, които все още можете да прочетете в историческите книги. Всичко това е изобретено от британското министерство на пропагандата, чиято цел по онова време е, както то самото заявява на секретни съвещания, „да контролира мислите на целия свят“. Но още по-жизнено важно за тях е да контролират мисълта на по-интелигентните членове на американското общество, които да разпространят скалъпената пропаганда и да тласнат миролюбивата

1. Джон Дюи (1859–1952) – американски философ, един от водещите представители на прагматизма, идеолог на „американския начин на живот“ (б. ред.).

страна към истерията на войната. Този механизъм се оказва успешен. И то доста успешен. И дава един урок: държавната пропаганда, когато е подкрепена от образованите хора и когато не е разрешено никакво отклонение от нея, може да има огромен ефект. Това е урок, научен от Хитлер и от много други, и той се следва до ден-днешен.

Демокрацията на зрителите

Друга група, която остава много впечатлена от тези успехи, са теоретичните на либералната демокрация и водещите фигури в медиите, като Уолтър Липман например, доайен на американските журналисти, главен критик по въпросите на външната и вътрешната политика. Ако погледнете в събраните му есета, ще видите, че подзаглавията им са от рода на „Прогресивна теория за либералнодемократичната мисъл“. Липман е включен в тези комисии по пропагандата и отбелязва техните постижения. Той твърди, че наречената от него „революция в изкуството на демокрацията“ може да бъде използвана за „фабрикуване на съгласие“, т.е. чрез новите техники на пропагандата да се накара обществото да приеме неща, с които не е съгласно. Според него това е една добра идея, при това необходима. Необходима, защото, както казва той, „общите интереси напълно убягват от общественото внимание“ и могат да бъдат разбрани и управлявани единствено от „специална класа“ на отговорни хора, които са достатъчно умни, за да схванат нещата. Тази теория утвърждава, че само един малък елит, една „интелектуална общност“ може да разбере какви са общите ни интереси, за какво сме загрижени всички ние и че тези неща „убягват от вниманието на широката публика“. Това е възглед, чиито корени са далеч назад във вековете. Това е и типичен ленинистки възглед. В действителност той има много близка прилика с ленинистката концепция, според която един авангард от революционни интелектуалци взема държавната власт, като използва за целта народните революции и след това води „глупавите“ маси напред към бъдещето, което те не могат да видят, защото са прекалено ограничени и некомпетентни. Теорията на либералната демокрация и марксизъм-ленинизмът се доближават в някои от своите общи идеологически положения. Аз мисля, че това е едно от обясненията защо с годините някои хора с такава лекота преминават от едната позиция на другата, без да усетят, че нещо се е променило. За тях въпросът е на преценка: у кого е силата. Може би се надяват, че ще има народна революция и тя ще им даде държавната власт в ръцете или пък, че няма да има революция и тогава те просто ще работят за хората, които притежават реалната власт – бизнесмените. Но ще вършат едно и също нещо: ще водят масите към един свят, който те са прекалено ограничени да видят сами.

Липман подкрепя това чрез една прекрасно измислена теория за

постепенната демокрация. Той твърди, че в една правилно функционираща демокрация има класи от граждани. Съществува класата на гражданите, които трябва да вземат активна роля в управлението на общите дела. Това е „специалната класа“. Те са хората, които анализират, изпълняват, вземат решения и управляват в политическата, икономическата и идеологическата сфера. Тази класа съставлява малък процент от населението и въпросът, който я занимава, е как да се погрижи за *онези другите*. А „онези другите“, които са извън групата, т.е. огромната част от населението, Липман нарича „объркано стадо“. Ние трябва да се защитаваме от яростта му и да се пазим то да не ни стъпче. И така имаме две функции на демокрацията. На „специалната класа“, на отговорните хора е предоставена изпълнителната функция, което ще рече, че тази класа извършва мисленето, планирането и разбирането на общите интереси. „Обърканото стадо“ също има функция в демокрацията. И тя, според Липман, е да бъде *зрител*, а не действащ участник. Но освен тази функция, хората в стадото имат още една – защото все пак говорим за демокрация. От време на време на тях им се позволява да отдадат своите предпочитания на един или друг член на „специалната класа“. С други думи позволява им се да кажат: „Искаме ти да си наш водач“ или „Искаме *ти* да си наш водач“. И това е така, защото живеем в демократична, а не в тоталитарна държава. Нарича се избори. Но след като са отдали предпочитанията си на един или друг член на „специалната класа“, те трябва да се оттеглят и да станат зрители на действието, а не негови участници. Така е при „правилно функциониращата“ демокрация.

И в това има логика. Зад тази позиция стои даже и впечатляващ морален принцип. Неоспоримият морален принцип е в това, че огромната част от обществото е прекалено глупава, за да разбира нещата. Ако тя се опита да участва в управлението на собствените си дела, просто ще обърка всичко. Ето защо би било неморално и погрешно да ѝ се разреши да стори това. Трябва да опитомим „обърканото стадо“, трябва да не му позволим да се разгневи, да стъпче и да разруши нещата. Това е досущ същата логика, според която е неправилно да се позволи на тригодишно дете да претича през улицата. Вие не давате на тригодишното дете такава свобода, защото то не знае как да овладее тази свобода. Затова не бива и да позволявате на „обърканото стадо“ да участва в действието. То просто ще обърка нещата.

Оттук следва, че се нуждаем от нещо, което да опитоми „обърканото стадо“, и това нещо е революцията в изкуството на демокрацията: фабрикуването на съгласие. Медиите, училищата и масовата култура

трябва да бъдат разделени. От една страна, чрез тях политическата класа и онези, които вземат решенията, трябва да създават някакво приемливо чувство за реалност, от друга страна, те самите трябва да насаждат и „правилните“ вявания и ценности. Сега си спомнете, че съществува една неизказана предпоставка. Дори отговорните хора чувстват нужда да крият от самите себе си, че тя е свързана с въпроса как са стигнали до позицията да имат власт да вземат решения. Начинът, по който са го сторили, разбира се, е чрез служене на *истинската* власт. Хората с „истинска“ власт са онези, които притежават обществото и те са една достатъчна група. Ако „специалната класа“ докаже, че може да служи на интересите им, то тогава тя става член на изпълнителната група. Това не трябва да се разчува. Хората в нея трябва да са си внушили убежденията и доктрините, които ще служат на интересите на властта. Докато не шлифоват в себе си това умение, те не могат да станат част от „специалната класа“. И така, една част от образователната система е насочена към бъдещите отговорни мъже, към „специалната класа“. Ценностите и интересите на властта трябва да враснат дълбоко в тях. Само тогава те могат да станат част от „специалната класа“. Останалата част от „обърканото стадо“ просто трябва да бъде заблудена. Да се насочи вниманието ѝ към нещо друго. Да се внимава да не навлече неприятности. Да е сигурно, че в най-добрия случай ще остане зрител на действието, отдавайки от време на време предпочитанията си на един или друг от истинските водачи, сред които ѝ е разрешено да избира.

Този възглед е разработен и от много други хора. Всъщност той е доста конвенционален. Например един водещ съвременен теолог и външнополитически критик – Рейнълд Нийбър², наричан понякога „теологът на истеблишмънта“, гуру на Джордж Кенън³ и на интелектуалците около Кенеди – казва, че „рационалността е много строго ограничено умение“. Много малко хора го притежават. Повечето просто се водят от емоции и импулси. Тези, които притежават рационалност, трябва да създават необходимите илюзии и емоционално въздействащите свръхопростоявания, за да държат наивните, простички хора повече или по-малко

2. *Рейнълд Нийбър* (1892–1971) – американски протестантски теолог. В условията на икономическата криза през 1929–1933 г. и разочарованията от либерализма той възглавява прехода на повечето американски протестантски теолози от позициите на модернизма към позицията на т.н. „теология на кризата“. (б. ред.)

3. *Джордж Кенън* – американски дипломат и историк. Посланик в Съветския Съюз, а после в Югославия. Изтъкнат „светоолог“ и привърженик на политиката „от позицията на силата“. (б. ред.)

в курса на нещата. Това виждане се превръща в съществена част от съвременната политическа наука. През 20-те и началото на 30-те години Херълд Лосуел, основател на съвременната наука за комуникациите и един от водещите американски политически учени, обяснява, че ние не бива да се поддаваме на „демократичния догматизъм“, че хората най-добре сами преценявали собствените си интереси. Обаче не е така. Не те, а ние най-добре можем да преценим обществените интереси. Ето защо, според него, именно заради обикновения морал, ние не трябва да им даваме възможност да действат на основата на собствените си погрешни преценки. Това е лесно в така наречената тоталитарна, а впоследствие и милитаристична държава. Просто държите сопата над главите на хората и ако някой мръдне извън строя, я стоварвате върху главата му. Но с това, че обществото става по-свободно и демократично, вие губите тази възможност. Ето защо е необходимо да се обръщате към средствата на пропагандата. Логиката е ясна. За демокрацията пропагандата е това, което е сопата за тоталитарната държава. Мъдро и добро, нали, защото общите интереси отново се изплъзват на „обърканото стадо“. То не може да ги схване.

Пъблик рилейшънз

САЩ първи създадоха индустрията на пбблик рилейшънз (връзките с обществеността). Нейното предназначение е да „контролира мисленето на обществото“, както твърдят самите ѝ създатели. Те са научили много от успехите на комисията Крийл и от успехите при създаването на Червената опасност и последствията ѝ. По онова време индустрията на пбблик рилейшънз се разраства неимоверно. През 20-те години тя успява за известно време да подчини почти напълно обществото на интересите на бизнеса. Успехът е толкова категоричен, че в началото на 30-те години комисии на Конгреса започват да го проучват. От това разследване идва и повечето информация.

Пбблик рилейшънз са огромна индустрия. Днес тя поглъща около един милиард долара на година. През цялото време нейната цел е *да контролира мисленето на обществото*. През 30-те години в обществото отново изникват проблеми, подобни по мащаби на тези през Първата световна война. По време на Голямата депресия наемните работници започват да се организират. Всъщност през 1935 г. работниците печелят първата си голяма законодателна победа – правото да се организират, гарантирано от Закона на Уогнър. Това поражда два сериозни проблема. Единият е, че демокрацията започва да функционира лошо. „Объркано стадо“ на практика печели законодателни победи, а не бива да е така. Другият проблем е, че става изобщо възможно хората да се организират. Народът трябва да е разбит на атоми – разделени и самотни. Не се предвижда възможността за организиране на хората, защото в такъв случай те могат да се превърнат в нещо повече от зрители на действието. Всъщност шансът им да станат участници ще се осъществи, ако много хора с ограничени възможности се обединят и стъпят на политическата арена. Това наистина е опасно. Работодателите предприемат решителни действия, за да са сигурни, че тази законодателна победа на наемните работници ще е последната и че това ще е началото на края на „демократичното отклонение“ в организирането на народа. Успехът е налице. Това е наистина последната законодателна победа на профсъюзите. От този момент нататък – въпреки че по време на Втората световна война броят на хората в тях нараства – влиянието им спада. И това не е случайно. Властта отделя купища пари, много внимание и мисъл, за да се справи с тези проблеми чрез индустрията на пбблик рилейшънз и чрез такива

организации, като Националната асоциация на производителите, Кръглата маса на бизнеса и др. Те веднага се залавят за работа, за да намерят начин да се противопоставят на тези „демократични отклонения“.

Първият опит е една година по-късно. В Западна Пенсилвания, в Джонстаун, намиращ се в Долината на мохауките, избухва голяма стачка в стоманолепарния завод Бетлем. Бизнесът опитва нов метод да се пребори с работниците и се справя успешно. Не с чупене на крака или създаване на отряди стачкоизменници – това вече не дава добри резултати, а като използва по-фините и ефективни средства на пропагандата. Идеята е да се намери начин да се настроят хората срещу стачниците, да се представят стачниците като разрушителни, вредни и противостоящи на интересите на обществото елементи. Затова се измислят „общи интереси“, наречени „наши“ – на бизнесмена, на работника, на домакинята. Всички сме „ние“. Ние искаме да сме заедно и да имаме неща като хармония, американска мечта и единство. Но там, навън, са онези лоши стачници, които причиняват неприятности, подриват устоите на хармонията и нарушават същността ни на американци. Ние трябва да ги спрем, за да можем да живеем заедно. „Ръководителят на корпорацията и момчето, което чисти пода, имат общи интереси. Ние можем да работим заедно, да работим за хармонията на американското общество, обичайки се един друг“. Такова е в основни линии посланието. Полагат се огромни усилия то да стане публично достойние. В края на краищата, нали това е общността на бизнесмените, а те са тези, които контролират медиите и имат огромни средства. Планът успява и дава доста добри резултати. Дори по-късно е наречен „формулата на Долината на мохауките“ и то прилага многократно за проваляне и на други стачки. Наричат го „научни методи за проваляне на стачки“ и успяват много ефективно да мобилизират общественото мнение в полза на безсъдържателни и празни лозунги като този за американската мечта, например. Кой би се обявил срещу нея? Или хармонията. Кой е срещу нея? Или да се върнем в нашето време – лозунгът „Да подкрепим нашите войски“. Кой е против? Или жълтите панделки⁴. Кой не е съгласен? Всичко това са абсолютни безсмислици. Всъщност какво означава, ако някой ви попита, дали подкрепяте хората от Айова? Можете ли да кажете: да, подкрепям ги, или не, не ги подкрепям? Това дори не е въпрос. То просто нищо не значи. Именно тук се крие същината на създадените от пбблик рилейшънз

4. Закачена на вратата, жълтата панделка е символ на очакване на някой да се върне вкъщи. (б. ред.)

лозунги от типа на „Подкрепете нашите войски“. Те не означават нищо. Те означават точно толкова, колкото дали подкрепяте хората от Айова. Разбира се, има и подтекст. Подтекстът е – подкрепяте ли нашата политика? Но вие не искате хората да мислят за този подтекст. Това е същината на добрата пропаганда. Трябва да измислите лозунг, срещу който никой не би възразил и всички ще са „за“, защото никой не знае какво точно означава, тъй като той не означава нищо. Важното е, че отклонява вашето внимание от друг въпрос, който наистина означава нещо. „Подкрепяте ли нашата политика?“ Това е нещото, за което не ви се разрешава да говорите. Говори се: дали подкрепяме войските си. Разбира се, аз не мога да не ги подкрепям. Значи, вие печелите. Това е също като тезата за американската мечта или хармонията. „Ние сме заедно“ – празни лозунги, – „присъединете се към нас“, „нека да направим така, че да изчезнат тези лоши хора, които ще развалят нашата хармония с техните приказки за равенство, права и неща от този род“.

Това се оказва много ефикасно и действа до ден-днешен. И разбира се, е внимателно обмислено. Хората, които работят в индустрията на пъблик рилейшънз, не са там случайно. Те се опитват да внушават „правилните“ ценности. Всъщност те имат концепция каква трябва да бъде демокрацията: тя трябва да бъде система, в която „специалната класа“ е обучена да работи за собствениците – хората, които притежават обществото. Останалата част от населението трябва да бъде лишена от всякаква форма на организираност, защото организациите причиняват само неприятности. Хората трябва да седят сами пред телевизорите си и в главите им да бъде набивано посланието, че единствената ценност в живота е да имаш повече предмети за потребление или да живееш като това богато семейство от средната класа, което ти показват, и да имаш прекрасни морални ценности като хармонията и „американската мечта“. Няма какво повече да се иска от живота. В главата ти могат да се въртят мисли, че би трябвало да има и други неща в този живот, но като гледаш телевизия – а тя не ги показва – започваш да се убеждаваш, че си луд, щом мислиш така. И след като организирането не е разрешено – а това е страшно важно – няма начин да откриеш дали наистина си луд, или само така ти се струва.

Това е идеалът. Огромни са усилията, които се полагат, за да бъде той постигнат. Очевидно зад него стои някаква концепция. Една от тях е концепцията за демокрация, която споменах. Проблемът е в „обърканото стадо“. Трябва да избегнем гнева му и опасността да бъдем стъпкани. Трябва да отвлечем вниманието му. Хората от стадото трябва да гледат

Суперкупата, комедии или филми с насилие. От време на време трябва да ги призоваваме да скандират безсмислени лозунги от типа на „Да подкрепим нашите войски“. Трябва да бъдат постоянно наплавани, защото, ако не са достатъчно уплашени и ужасени от всички видове външни, вътрешни и какви ли не още дяволи, току-виж започнали да мислят, а това е много опасно, защото те не са подготвени да мислят. Затова е важно да се отвлеча вниманието им и да бъдат изолирани един от друг.

Това е едната концепция за демокрацията. Всъщност, ако се върнем към бизнеса, действително последната законодателна победа на наемната работна сила е Законът на Уогнър през 1935 г. След идването на войната профсъюзите започват да залазват, а заедно с това и свързаните с тях богати традиции на наемния труд. Всичко това беше разрушено. САЩ преминаваха към забележителна форма на общество, управлявано от бизнеса. Това е единственото държавно-капиталистическо индустриално общество, в което няма даже нормален социален договор, какъвто може да намерите в сравнимите с него страни. Като изключим Южна Африка – САЩ са единственото индустриално общество, което няма общодостъпно национално здравеопазване. Не съществува система за осигуряване на минимални средства за оцеляване на хората, които не могат да се сдобиват сами с предмети за потребление. Профсъюзите фактически не съществуват. Други форми на обществени структури на практика няма. Няма и политически партии или организации. „Идеалът“ е почти постигнат, най-малкото от гледна точка на структурите. Медиите са под контрола на корпорациите. Всички те имат еднакви гледни точки. Двете партии са всъщност две фракции на голямата бизнес партия. По-голямата част от населението дори не си прави труда да гласува, тъй като това изглежда безсмислено. Хората са изолирани и вниманието им е отвлечено. Поне целта е такава. Водещата фигура в индустрията на публичен рилейшънс, Едуард Бърнейз, е фактически от комисията Крийл. Той е бил част от нея, научил си е урока там и продължава да развива „фабрикуването на съгласие“, което той описва като „есенция на демокрацията“. Хората, които са в състояние да „фабрикуват съгласието“, са онези, които притежават средствата и властта да го направят – общността на бизнеса – и това са хората, за които вие работите.

Фабрикуване на мнение

Трябва да се подтикне населението да подкрепи външнополитическите авантюри. Като правило народът е миролюбиво настроен точно както по време на Първата световна война. Хората не виждат смисъл да бъдат въвличани във външнополитически авантюри, убийства и мъчения. Така че вие *трябва* да ги подтикнете. А за това най-напред трябва да ги изплашите. В това отношение самият Бърнейз има добри постижения. Той е човекът, който проведе кампанията по пбблик рилейшънз за Юнайтед фрут Компани през 1954 г., когато САЩ нахлуха в Гватемала, за да свалят едно демократично правителство и да установят на негово място властта на ескадроните на смъртта и убийците. То съществува и до днес благодарение на постоянните инжекции с американска помощ, давани за предотвратяване на демократичните промени, настъпващи там. Необходимо е непрекъснато да се работи и за налагането на вътрешнополитически програми, срещу които обществото има възражения, тъй като няма причини хората да харесват вредни за тях програми. *Това* също изисква усилена пропаганда. През последните десет години се нагледахме на такива случаи. Рейгъновите програми бяха изключително непопулярни. Дори хора, които гласуваха за Рейгън, се надяваха в съотношение приблизително две към три, че неговите програми няма да бъдат реализирани на практика. Ако вземете някоя конкретна програма, например за въоръженията, за съкращаването на разходите за социални нужди и т.н., ще видите, че нито една от тях не се радва на някаква обществена подкрепа. Но тъй като хората са изолирани и объркани, те няма как да се организират или да изразят на глас чувствата си, нито пък има начин да разберат, че и други изпитват същите чувства. При анкетиране преобладаващата част от хората казват, че предпочитат парите да се дават за социални нужди, а не за въоръжаване, но те предполагат, че са единствените с такава налудничавата идея в главата си. Просто отникъде не са чували същото мнение. И тъй като нямаш начин да се събереш с други, които мислят като теб, за да си помогнете един на друг да се изразите гласно, остава ти единствено да се възприемаш като някакво изключение, „бяла врана“. Ето защо просто си стоиш настрана и не обръщаш внимание на нищо. Пускаш си нещо друго, например мачовете от Суперкупата.

И така, до известна степен идеалът е постигнат, но не докрай. Има

институции, които досега не е било възможно да бъдат разрушени. Църквите, например. Голяма част от дисидентската активност в САЩ идва от църквите по простата причина, че те съществуват. В Европа лекции за политика обикновено се изнасят пред профсъюзите. Тук това не може да се случи, тъй като, първо, профсъюзите почти не съществуват и, второ, ако съществуват, те не са политически организации. Но църквите ги има и затова за политика се говори тъкмо там. Солидарността с Централна Америка се зароди именно в църквите, главно защото те са единствените съществуващи институции.

„Обърканото стадо“ никога не е докрай укротено, така че трябва постоянна борба. През 30-те години то се разбунтува и беше смазано. През 60-те се надигна нова вълна на дисидентство. „Специалната класа“ нарече тази вълна „криза на демокрацията“. „Кризата“, според тях, се състои в това, че големи части от населението започват да се организират, да се активизират и да се опитват да вземат участие в политическия живот. И тук отново се сблъскваме с двете различни концепции за демокрация. В речниците пише, че този процес е *напредък* на демокрацията. Според господстваща концепция обаче, това е *проблем*, криза, която трябва да бъде преодоляна. Населението трябва да бъде върнато обратно към апатия, подчинение и пасивност, които са неговото нормално състояние. Ето защо трябва да направим нещо, за да преодолеем „кризата“. Предприемат се мерки, но те са без успех. „Кризата на демокрацията“ все още е жива за щастие, но не особено успешна в усилията си да промени политиката. Все пак, противно на това, което повечето хора мислят, тя се оказва ефективна за промяната на общественото мнение. Големи усилия се полагат за преодоляването на тази „болест“. Един от аспектите на болестта дори получава специално име. Наречен е „виетнамският синдром“. Терминът, който се появява някъде около 1970 г., е дефиниран случайно. Рейгъновият интелектуалец Нормън Подхорец го определя като „болзени задръжки срещу използването на военна сила“. Тези „болзени задръжки“ срещу насилието са налице у голяма част от населението. Хората просто не разбират защо трябва да ходим да измъчваме, да убиваме и да изсипваме бомбени килими. Много е опасно, когато населението е обладано от такива „болзени задръжки“ (както и Гьобелс го е разбрал), защото това може да наложи ограничението върху външнополитическите авантюри. Необходимо е, както възкликва един ден *Вашингтон Пост*, да „внушим на хората уважение към военните добродетели“. Това е много важно. Ако искате да създадете общество на насилието, което да използва военна мощ, за да наложи по

света целите на собствения си, домашен елит, то трябва да има „правилно“ разбиране за военните добродетели и да няма никакви такива „болезнени задръжки“ по въпроса за използването на сила. Ето това е виетнамският синдром. Необходимо е той да бъде преодолян.

Изображението като реалност

Необходимо е също така пълно фалшифициране на историята. Това е друг начин да бъдат преодолените „болезнените задръжки“ – да направиш така, че когато ние нападаме и унищожаваме някого, да изглежда като че ли всъщност се защитаваме от страшни агресори, чудовища и т.н. Откакто свърши виетнамската война, се полагат огромни усилия за преиначаване на нейната история. Прекалено много хора започнаха да разбират какво наистина стана. Включително много войници и млади хора, които участваха в движението за мир. Това е лошо. Необходимо е да се пренаредят тези лоши мисли и да се възстанови някаква форма на „нормалност“, най-вече разбирането, че щом ние правим нещо, значи то е благородно и правилно. Ако ние бомбардираме Южен Виетнам, това е, защото защитаваме Южен Виетнам от някого или по-точно от южно-виетнамците, тъй като там няма никой друг. Интелектуалците на Кенеди го наричат „защита срещу вътрешната агресия в Южен Виетнам“. Това е фразата, която Едлай Стивънсън⁵ използва. Необходимо е тя да се превърне в официална, добре обоснована постановка. Успехът ѝ е голям. Когато притежаваш пълен контрол върху медиите и образователната система – а хората на науката са конформисти – можеш да бъдеш сигурен в това. Пример представлява едно изследване на Масачузетския университет за отношението към кризата в Залива – изследване за мненията, формирани от телевизията. Един от въпросите, зададен по време на изследването е: „Колко виетнамци според вас са загинали по време на войната във Виетнам?“. Средната цифра, която посочват днешните американци, е около 100 000 души. Официалната цифра е около 2 милиона души. Действителните жертви вероятно са около 3–4 милиона. Хората, провели изследването, съвсем закономерно повдигат въпроса: „Какво бихме помислили за германската политическа култура, ако на подобен въпрос за броя на загиналите евреи по време на Холокоста, германците отговорят «около 300 000»?“ Можете сами да си направите изводи. А какво означава това за нашата култура? Доста неща. Например, че ни карат да преодолеем „болезнените задръжки“ срещу използването на военна сила и другите „демократични отклонения“. Тук конкретно

5. *Едлай Стивънсън* (1900–1965) – американски политик, член на Демократическата партия, кандидат за президент през 1952 и 1956 г. През 1961–1966 е постоянен представител на САЩ в ООН.

схемата успява. Така, както и в повечето случаи. Вземете например Близкия Изток, международния тероризъм,

Централна Америка – навсякъде картината, която се представя на обществото, има само далечна прилика с действителността. Истината е погребана под купища добре построени лъжи. И в това е големият успех: именно в условията на свобода да спреш заплахата от демокрация. Защото ние не живеем в тоталитарна държава, където всичко се извършва със сила. Нашият успех е постигнат в условията на свобода. Ако искаме да разберем собственото си общество, трябва да се замислим над тези факти. Те са важни за тези, за които има значение в какво общество живеят.

Дисидентската култура

Независимо от всичко, дисидентската култура оцелява. И даже значително се развива от 60-те години насам. През 60-те години тя е в зародиш. Няма протести срещу войната в Индокитай. Те се появяват години след като САЩ започват да бомбардират Южен Виетнам. Дори след разрастването си то е доста ограничено движение – преди всичко студенти и млади хора. С идването на 70-те нещата значително се променят. Разгръщат се големи масови движения: екологичното, феминисткото движение, антиядреното и други. През 80-те разрастването е по посока на движенията за солидарност – нещо ново и много важно в историята на Америка, а може би и на дисидентството по света. Това са движения, които не само протестират, но и фактически се ангажират, често много дълбоко, с живота на страдащите хора по света. Така се научават много неща, които постепенно променят традиционните виждания на по-голямата част от американците. Всеки, който е участвал в подобна дейност в продължение на много години, усеща разликата. Аз самият виждам, че лекции, които сега чета в най-реакционните части на страната – централна Джорджия, източен Кентъки и т.н., – са далеч по-смели от лекциите, които можех да водя в разгара на движението за мир, дори и пред аудитория, принадлежаща към най-активната част на това движение. Сега може свободно да се говори навсякъде. Хората могат да се съгласяват или не, но поне разбират за какво става дума и има общи истини, чрез които можеш да стигнеш до тях.

Това са признаци на цивилизования ефект, който е налице въпреки цялата пропаганда, въпреки всички усилия за контрол върху мислите и фабрикуването на общо съгласие. Независимо от всичко хората придобиват способността и желанието да се замислят над нещата. Скептицизмът по отношение на властта нараства и отношението към много, много въпроси се променя. Това става бавно, вледеняващо бавно, но е доловимо и съществено. Друг е въпросът дали това е достатъчно, за да променят събитията по света. Нека вземем един познат пример: прословутата разлика между половете. През 60-те години отношението и на мъжете, и на жените към такива проблеми като „военните добродетели“ и „болезнената задръжка“ относно използването на военна сила е еднакво. Всички мислят, че да се използва сила за потискането на други хора е правилно. С годините ситуацията се променя. „Болезнените задръжки“ се

усилват в цялата страна. Но разликата в отношението на двата пола нараства и е вече съществена, според проучванията – някъде около 25%. Какво се е случило? Ами случило се е това, че съществува едно полуорганизирано движение, в което участват жените – феминисткото движение. Организацията оказва своето влияние. Тя означава, че ти си открил, че не си сам. И други имат същите мисли като теб. Можеш да укрепиш вярата в правотата си и да научиш повече. Това са неформални движения, не са като организациите с членство в тях, а се основават на общи настроения, които включват взаимодействие между хората. Ефектът е значителен. Това е „опасно“ за демокрацията: ако организациите могат да се развиват, ако хората не са просто залепнали за телевизорите си, в главите им могат да се появят някакви странни мисли като „болезнената задръжка“ по отношение на използването на военна сила например. Това трябва да се преодолее, но още не е преодоляно.

Парад на враговете

Вместо да говорим за последната война, нека поговорим за следващата война, защото понякога е по-добре да си предварително подготвен, вместо само да реагираш. В момента в САЩ има една много интересна тенденция. Те не са първата държава в света, която минава по този път. Налице са растящи местни социални и икономически проблеми, бих казал дори катастрофи. Никой, който има власт, не възнамерява да направи нещо, за да ги спре. Ако погледнете вътрешнополитическите програми на правителствата през последните десет години – тук включвам и демократите от опозицията, – в тях няма нито едно сериозно предложение какво да правим с тежките проблеми на здравеопазването, образованието, бездомните, безработицата, престъпността, стремителното нарастване на броя на престъпниците, затворите, разрухата в бедните квартали – с целия спектър от проблеми. Положението става все по-лошо. Само през двете години, през които на власт е Джордж Буш, три милиона, повечето от които деца, са минали под границата на бедността, дългът ни се увеличава, образователният ценз пада, за по-голямата част от населението реалната заплата се е смъкнала някъде на равнището от края на 50-те години и никой нищо не прави. В такава ситуация ще трябва да отвлечете вниманието на „обърканото стадо“, защото, ако то започне да забелязва какво става, може и да не го хареса. Възможно е да се окаже, че гледането на Суперкупата и комедийните сериали не е достатъчно. Налага се да го стреснете с врагове. През 30-те години Хитлер го наплаши с евреите и циганите. Ние също имаме своите начини. През последното десетилетие на всеки една-две години се измисля по едно чудовище, срещу което трябва да се браним. Има едно, което всякога е под ръка – руснаците. Винаги може да се защитавате от руснаците. Но те започват да губят привлекателността си като врагове и става все по-трудно да бъдат използвани за тази цел, така че трябва да бъдат измислени нови. Всъщност хората доста несправедливо обвиняват Джордж Буш в неспособност да изрази каква е нашата движеща сила в момента. Не е справедливо. Някъде до средата на 80-те години само ако се унесете – веднага се пускаше старата песен: „*Руснаците идват*“. Но Буш изгуби тази възможност и трябваше да измисли нещо ново. Точно както стори това рейгъновият апарат за публичен рилейшънз през 80-те години. Сега това са международните терористи, наркотрафикантите, пощурелите

араби и новият Хитлер Саддам Хюсеин, които заедно са тръгнали да завладяват света. Един след друг, непрекъснато трябва да се появяват все нови и нови врагове. Вие стряскате населението, изпълвате го с ужас, изплашвате го до такава степен, че да трепери и да се бои да пътува. След това спечелвате една „великолепна“ победа срещу Гренада, Панама или някоя друга беззащитна армия от Третия свят, която може да бъде разбита с поглед – и точно така стана в действителност. Това носи облекчение – „Ние сме спасени в последната минута“. Ето един от начините, чрез които можете да отвлечете вниманието на „обърканото стадо“, да го държите под контрол и да му попречите да се огледа и да види какво наистина става около него. Много е вероятно следващият враг да е Куба. Това ще наложи продължаването на незаконната икономическа блокада, а вероятно и изключителния международен тероризъм спрямо нея. Най-голямата международна терористична акция досега, с всички последвали я действия, е операцията „Монгуста“, организирана от правителството на Кенеди срещу Куба. Нищо не е в състояние дори приблизително да се сравни с нея, даже войната в Никарагуа, ако тя може да бъде наречена тероризъм. Световният съд я класифицира повече като агресия. Идеологическата офанзива първо създава някое химерично чудовище, а след това и общественото мнение, което е призовано да го разгроми. Разбира се, „чудовището“ не трябва да е в състояние реално да се бие. Това би било прекалено опасно. Ако обаче сте убедени, че то ще бъде лесно разгромено, тогава го катурвате и отново всички въздъхват с облекчение.

Това продължава от доста време. През май 1986 г. бяха публикувани мемоарите на освободения кубински затворник Армандо Валадарес. Те бързо се превърнаха в сензация за медиите. Ще ви цитирам няколко отзива. Медиите описват неговите разкрития като „подробен разказ за огромната система от мъчения и затвори, с помощта на която Кастро наказва и унищожава политическата опозиция. Това е вдъхновяващо и незабравимо описание на скотски затвори, нечовешки мъчения, [и] свидетелство за държавно насилие под ръководството на още един от масовите убийци на нашия век, който е създал нов деспотизъм, институционализирал е мъченията като механизъм за социално управление в ада на Валадарес, наречен Куба“. Това са *Вашингтон Пост* и *Ню Йорк Таймс* в повтарящи се рецензии. Кастро е описан като „диктатор-убиец. Неговите жестокости са разкрити толкова категорично в тази книга, че само най-лекомислените и хладнокръвни западни интелектуалци ще застанат в защита на тирана.“ – *Вашингтон Пост*. Не забравяйте – това е разказ

за случилото се на един човек. Нека допуснем, че всичко написано е истина. По време на церемонията в Белия дом, отбелязваща Деня за защита на човешките права, авторът е поздравен от Роналд Рейгън за куража си да изтърпи ужаса и садизма на кървавия кубински тиранин. Този човек е назначен за представител на САЩ в Комисията за човешки права към ООН, където му е дадена възможността да върне услугата, като защитава салвадорското и гватемалското правителства от обвинения в жестокости, които са с такъв мащаб, че правят всичко, което той е преживял, да изглежда доста незначително. Ето така стоят нещата

Избирателна чувствителност

Това се случва през май 1986 г. и разкрива някои аспекти на фабрикуването на съгласие. Същия месец оцелелите членове на групата за човешки права на Ел Салвадор (лидерите ѝ са убити) са арестувани и измъчвани. Сред тях е и директорът ѝ Хербърт Аная. Изпратени са в затвора Есперанца („Надежда“). Но и оттам те не спират работата си по защита на човешките права. Като адвокати те продължават да вземат свидетелски показания под клетва. В този затвор е имало 432 затворника. 430 от тях се подписват под свидетелските си показания, дадени под клетва. В тях те разказват за мъченията, на които са били подложени: изтезания с ток и други жестокости, включително и един случай, в който е описан подробно мъчителят – американски майор в униформа. Това е едно изключително детайлно и пълно описание под клетва, вероятно уникално с подробностите от камерата за изтезания. 160-те страници доклад, съдържащ дадените клетвени показания на затворниците, е измъкнат от затвора заедно с видеолента, която показва затворници, потвърждаващи описанията на мъченията. В САЩ го донася Марин Каунти Интерфейт Таск форс. *Националната преса отказва да го публикува. Телевизионните станции отказват да го покажат. В Сан франциско Икземинър*, местния вестник на Марин Каунти, се появява една статия и мисля, че това е всичко. Никой друг не се докосва до този материал. Това е време, в което немалко „лекомислени и хладнокръвни западни интелектуалци“ пеят дитирамби в чест на Хосе Наполеон Дуарте и Роналд Рейгън. На Аная не се отдава никаква почит. Той не се появява в Деня за защита на човешките права. Не е назначен никъде. Освободен е по време на някаква размяна на затворници и след това е убит, очевидно от силите за сигурност, подкрепяни от САЩ. Почти никаква информация не се появява за този случай. Медиите никога не са се запитвали дали публикуването на жестокостите би спасило живота му.

Така работи една добре смазана система за фабрикуване на съгласие. В сравнение с разкритията в Ел Салвадор, които прави Хербърт Аная, мемоарите на Валадарес са като грахово зърно, сравнено с планина. Но да продължим нататък. А това ни води към следващата война.

Няколко коментара за последната операция. Нека най-сетне се спрем на нея. Позволете ми да започна с онова изследване на Масачузетския университет, което споменах преди малко. В него има няколко

интересни заключения. Там на хората се задава въпросът дали смятат, че САЩ трябва да се намесват със сила, за да освободят незаконно окупирани територии и да спрат сериозни нарушения на човешките права. Всеки трети американец мисли, че трябва да го сторим. Да използваме военна сила в случай на незаконна окупация и сериозни нарушения на човешките права. Ако последваме този съвет, ще трябва да бомбардираме Ел Салвадор, Гватемала, Индонезия, Дамаск, Тел Авив, Кейп Таун, Турция, Вашингтон и цял списък от други градове и държави. Във всички тях има случаи на незаконна окупация и *сериозно* нарушаване на човешките права. Ако сте запознати с фактите, отнасящи се до целия този списък от примери, който нямаме възможност да разгледаме по-подробно поради липса на време, значи добре разбирате, че агресията и жестокостите на Садцам Хюсеин попадат в него. Но те не са най-фрапиращите. Защо никой не стигна до това заключение? Причината е, че никой нищо не знае. При една добре функционираща система за пропаганда, никой не би трябвало да разбере за какво става дума, когато изброявам тези примери. Ако си направите труда да се вгледате, ще видите, че те са доста подходящи. Вземете това, което се случи в същия този период. През февруари, точно по средата на бомбардировките над Ирак, правителството на Ливан поиска от Израел да изпълни резолюция 425 на Съвета за сигурност на ООН, в която той е призован да се изтегли незабавно и безусловно от Ливан. Резолюцията е от март 1978 г. Оттогава е имало още две резолюции, призоваващи Израел да се изтегли незабавно и безусловно от Ливан. Израел, разбира се, не ги изпълнява, защото САЩ го подкрепят. В това време Южен Ливан е тероризиран. Там има камери за изтезания, в които стават ужасяващи неща. Използва се за база при атакуване на други части на Ливан. За тринайсетте години след окупирането на Южен Ливан, оттам е бомбардирана столицата Бейрут, 20 000 души са убити, 80% от тях са цивилни граждани. Разрушени са болници, извършени са други ужаси, грабежи и мародерства. Но всичко е наред, защото САЩ подкрепят Израел. Това е само един случай. В медиите няма нищо по този въпрос. Няма никаква дискусия, че Израел и САЩ трябва да спазват резолюция 425 на Съвета за сигурност на ООН, както и всички други резолюции, нито пък някой призовава да бъде бомбардиран Тел Авив, въпреки че според принципите, подкрепяни от две трети от населението, ние би трябвало да го сторим. В края на краищата това са незаконна окупация и сериозни нарушения на човешките права. Но има и по-лоши примери. Индонезийското нахлуване в Източен Тимор струва живота на 200 000 души. Всички останали изглеждат

незначителни на този фон. Индонезия има сериозната подкрепа на САЩ и все още получава значителна дипломатическа и военна помощ. И така нататък, и така нататък.

Войната в залива

Това ви дава представа как функционира добре смазаната система за пропаганда. Хората могат да повярват, че когато ние използваме военна сила срещу Ирак и Кувейт, то е, защото наистина спазваме принципа, че на незаконната окупация и нарушаването на човешките права трябва да се отговаря със сила. Те не осъзнават какво би станало, ако този принцип се приложи спрямо поведението на самите САЩ. Това е зрелищен успех на пропагандата.

Нека се спрем на друг случай. Ако се вгледате внимателно в отразяването на войната от август насам, ще видите, че липсват няколко важни гледни точки. Например, съществува иракска демократична опозиция, която е смела и представлява съществен фактор. Тя, разбира се, работи в изгнание, защото не би могла да оцелее в Ирак. Живее главно в Европа. Това са банкери, инженери, архитекти – такъв тип хора. Образовани са, имат глас и могат да говорят. Според източници на иракската демократична опозиция, миналия февруари, когато Саддам Хюсеин все още беше любим приятел на Джордж Буш и негов важен търговски партньор, те идват във Вашингтон с молба за подкрепа на парламентарната демокрация в Ирак. Отказано им е категорично, тъй като САЩ нямат никакъв интерес от това. В средствата за масова информация няма реакция.

След август става малко по-трудно да не се забелязва тяхното съществуване. През август ние изведнъж се обръщаме срещу Саддам Хюсеин, след като сме го фаворизирали в продължение на много години. Иракската опозиция, която би трябвало да има сериозни съображения по въпроса, би била щастлива да види Саддам Хюсеин изтърбушен и разчекнат. Той е убивал братята им, измъчвал е сестрите им, изгонил ги е от страната. Те са се борили срещу тиранията му през цялото време, през което Роналд Рейгън и Джордж Буш са го потупвали по гърба. Къде са техните гласове? Вземете националните средства за масова информация за периода от август до март и да видим какво ще намерите за иракската демократична опозиция. Няма нито дума. Представителите ѝ обаче имат изявления, предложения, призови и искания. Ако се вгледате в тях, ще видите, че те съвпадат с тези на американското движение за мир – против Саддам Хюсеин и против войната срещу Ирак. Те не искат страната им да бъде разрушена. Това, което искат, е мирно решение и

знаят много добре, че то е постижимо. За пропагандата това обаче е „погрешна“ гледна точка и следователно не трябва да ѝ се обръща внимание. Не сме чули нито дума за иракската демократична опозиция. Ако искате да научите нещо за нея, вземете германската или британската преса. Не че те казват много, но не са толкова контролирани, колкото нашата, и все нещо се промъква.

Това е чудесно постижение на пропагандата. Първо, гласовете на иракските демократи са напълно игнорирани и, второ, никой не ги забелязва. Това също е интересно. Населението трябва да е дълбоко надъхано, за да не забележи, че ги няма гласовете на иракската опозиция, да не си зададе въпроса *Защо?* и да не открие очевидния отговор – защото иракските демократи мислят различно. Техните мисли са в унисон с международното движение за мир и затова са табу.

Нека разгледаме причините за войната. Пропагандата предложи няколко: агресорите не бива да остават ненаказани, а последствията от агресията трябва да бъдат ликвидирани чрез бърза силова реакция. Това са причините – други, практически, не са предложени. Възможно ли е това да са причини за война? Поддържат ли САЩ принципите, че агресорите не бива да остават ненаказани, а последствията от агресията трябва да бъдат ликвидирани чрез бърза силова реакция? Няма да оскъбям интелигентността ви като разглеждам фактите, но истината е, че този довод може да бъде оборен за две минути от който и да е грамотен юноша. Въпреки това, никой не се опита да го опровергае. Погледнете медиите, свободомислещите коментатори и критици, хората, които свидетелстват в Конгреса, и проверете дали някой се е усъмнил в това, че САЩ отстояват тези принципи. Възпротивиха ли се САЩ на собствената си агресия срещу Панама и настояваха ли за бомбардирането на Вашингтон, за да ликвидират последствията ѝ? Когато през 1969 г. южноафриканската окупация на Намибия беше обявена за незаконна, наложиха ли САЩ ембарго върху храните и лекарствата? Доведе ли това до война? Беше ли бомбардиран Кейптаун? Не, това доведе до двайсет години „тиха дипломация“. По време на управлението на Рейгън и Буш около един и половина милиона души са убити от Южна Африка само в заобикалящите я страни. Забравете какво се случи в Южна Африка и Намибия. Това никак не рани чувствителните ни души. Ние продължихме с „тихата дипломация“ и я увенчахме с щедра награда за агресорите. Предоставихме им главното пристанище на Намибия, дадохме им редица предимства с оглед на техните съображения за сигурност. Къде е принципът, който ние поддържаме? И отново – дори децата ще докажат,

че това не може да са причините да тръгнем на война, тъй като ние не поддържаме такива принципи. Никой не го направи – това е важното. И никой не се погрижи да посочи извода, който следва, че няма причина да отиваме на война. Никаква. Не е изтъкната никаква причина, която да не може за две минути да бъде оборена от който и да е грамотен юноша. Това отново е запазена марка на тоталитарната култура. Би трябвало да ни плаши, че вътрешно сме дотам тоталитарни, да можем без причина да бъдем докарани до война, без някой да забележи или да се замисли, фактът е поразителен.

Точно преди да започнат бомбардировките, в средата на януари, допитване на *Вашингтон Пост* и *ЕйБиСи* разкрива нещо интересно. На хората е зададен въпросът: „Бихте ли се съгласили Ирак да се изтегли от Кувейт, като в замяна Съветът за сигурност разгледа арабско-израелския конфликт?“ Около две трети от населението би приветствало подобно решение. Това би сторил и целият свят, включително и демократичната иракска опозиция. И ето, официално е отбелязано, че две трети от американското население е „за“. Предполагам, че хората, които са били за такова решение, са мислили, че те са единствените в света с подобни идеи. Определено никой в пресата не каза, че тази идея е добра. Заповедите от Вашингтон са, че ние сме против всякакво обвързване на проблема с други проблеми, т.е. против дипломацията, и затова всички удариха крак по команда и се обявиха против дипломацията. Ако потърсите някакъв коментар в пресата, ще намерите само една колонка от Алекс Кокбърн в *Лос Анжелес Таймс*. В нея той твърди, че идеята е добра. Хората, които са отговаряли на анкетата, са смятали, че те са единствени, но все пак са казали това, което мислят. Да допуснем, че са знаели, че не са самотни в мислите си, подобно на иракската опозиция. Да допуснем, че са знаели за истинското иракско предложение със същото съдържание. За него е съобщено от високопоставени американски чиновници само осемдесет дни по-рано. На 2 януари тези чиновници съобщават за иракско предложение за пълно изтегляне от Кувейт в замяна на разглеждане в Съвета за сигурност на арабско-израелския конфликт и на проблема с оръжията за масово унищожение. САЩ отказват да разглеждат темата много преди нахлуването в Кувейт. Ако хората са знаели, че такова предложение действително е поставено на масата, че то има широка поддръжка и е разумно, аз допускам, че тези две трети от населението щяха да нараснат на 98%. Налице е още един голям успех на пропагандата. Вероятно никой от тези, които са отговаряли на допитването, не е знаел фактите. Ето защо е било възможно да се продължи с

политиката на война без каквато и да била съпротива.

Имаше доста спорове дали санкциите ще имат ефект. Самият директор на ЦРУ участва в дискусиата по този въпрос. Няма обаче дискусия по един далеч по-очевиден въпрос: „Дали санкциите вече са дали ефект?“ Отговорът е: да, очевидно са имали ефект още в края на август, но в края на декември – със сигурност. Трудно е да се измисли друга причина относно иракските предложения за изтегляне, които са потвърдени, а в определени случаи и съобщени от високопоставени американски чиновници. И така истинският въпрос е: „Дали санкциите вече са дали ефект? Има ли изход от ситуацията? Има ли незабавен изход при условия, които биха били приемливи за голяма част от населението, за света като цяло и за иракската демократична опозиция?“ Тези въпроси не са обсъждани и за една добре функционираща пропагандна система е много важно те изобщо да не бъдат поставяни за обсъждане. Това дава възможност на председателя на Националния комитет на Републиканската партия да каже, че освобождението на Кувейт днес не би било възможно, ако на власт беше някой демократ. И никой демократ не може да твърди, че ако той е бил президент, то Кувейт щеше да бъде освободен не днес, а преди шест месеца, без да става нужда да се убиват десетки хиляди хора и без екологична катастрофа. Нито един демократ не би могъл да твърди това, защото никой от тях не отстоява такава позиция. Единствените, които мислят така, са Хенри Гонзалес и Барбара Боксър. Броят на хората, които са на такава позиция, е толкова малък, че може да се приеме, че такива просто няма.

Когато ракетите „Скъд“ поразяваха Израел, никой не аплодира. Можем да попитаме защо? В края на краищата аргументите на Саддам Хюсеин са точно толкова „добри“, колкото тези на Джордж Буш. А какви са те? Нека вземем Ливан. Саддам Хюсеин казва, че „не може да приеме анексирането“. Противно на мълчаливото съгласие на Съвета за сигурност, той „не може да търпи“ Израел да анексира Голанските възвишения и Източен Ерусалим. Израел държи Южен Ливан повече от тринайсет години, нарушавайки резолюциите на Съвета за сигурност. През целия този период той атакува други райони в Ливан и все още бомбардира когато си иска по-голямата част от страната. Саддам „не може да търпи това“. Може би е чел доклада на Амнести Интернешънъл за израелските жестокости на Западния бряг. Сърцето му „се обливало в кръв“. За него „това е непоносимо“. Санкциите нямат ефект, защото САЩ налагат вето върху тях. От преговори също няма полза, тъй като САЩ ги блокират. Какво друго остава, освен силата? Той чака от години

Тринайсет години в случая с Ливан, трийсет години в случая със Западния бряг. Като че ли тези аргументи са ви познати. Единствената разлика между горепосочените аргументи и тези, които сте чували, е, че Саддам Хюсеин наистина може да каже, че санкциите и преговорите нямат ефект, защото САЩ ги блокират. Но Джордж Буш не може да каже такава неща, защото санкциите очевидно дават ефект и са налице всички основания да вярваме, че и преговорите ще имат успех – като изключим това, че той самият яростно отказва да ги започне, заявявайки открито, че няма да има никакви преговори. Да сте срещнали някой, който да е отбелязал това? Не. А то е тривиално. И отново всеки един грамотен юноша би го забелязал веднага. Но никой не го посочва, нито един коментатор, нито един автор на редакционни статии. Това също е белег на много добре контролирана тоталитарна култура. То показва как се фабрикува съгласие.

И един последен коментар. Могат да бъдат приведени множество примери. Да вземем идеята, че Саддам Хюсеин е чудовище, което иска да завладее света – тя е широко разпространена в САЩ и съвсем не е лишена от основание. Набивана е многократно в главите на хората. „Той ще завладее всичко“. А как той стана толкова могъщ? Ирак е малка страна от Третия свят, без промишлена база. Осем години тя воюва с Иран. Това е Иран след революцията, който увеличи десетократно офицерския си състав и числеността на въоръжените си сили. Ирак има „дребна“ подкрепа в тази война. Поддържан е от Съветския съюз, САЩ, Европа, големите арабски страни и от арабските производители на нефт. И въпреки това не успява да победи Иран. И изведнъж – оказва се в състояние да завладее света. Факт е, че Ирак е страна от Третия свят със селска армия. Сега се признава, че е имало тонове дезинформация за неговите укрепления, химическите оръжия и т. н.

Забележете, че се навършва една година, откакто същото се случи и с Мануел Нориега. Мануел Нориега е дребен мошеник в сравнение с приятеля на Джордж Буш Саддам Хюсеин или с пекинските приятели на Джордж Буш, или в сравнение със самия Джордж Буш например. Пред тях Мануел Нориега наистина бледнее. Лош е, но не е мошеник от световна класа, каквито ние харесваме. Той беше превърнат в невероятно страшилище. Щял да ни съсипе, предвождайки наркотрафикантите. Трябва бързо да нападнем и да го смажем, убивайки няколкостотин или може би хиляда души, връщайки на власт тънката, възлизаща на не повече от осем процента, прослойка на бялата олигархия и поставяйки под контрола на американски офицери практически всеки слой на

политическата система. Всичко това трябва да сторим, защото в края на краищата трябва да се спасим, иначе ще бъдем унищожени от това чудовище. Една година по-късно същото се повтаря и със Саддам Хюсеин. Някой да е отбелязал това? Някой да е забелязал какво се случи и защо? Трудно ще намерите такъв човек.

Забележете, че това не се различава много от стореното от комисията Крийл през 1916–1917 г., когато само за шест месеца тя превърна едно миролюбиво население в развилнели се истерици, копнеещи да унищожат всичко германско, за да се спасим от хуните, които късат ръчичките на белгийските бебета. Техниката е може би по-сложна – с телевизия и маса пари, влагани в нея, но все пак всичко е доста традиционно. И да се върна към първоначалния си коментар – аз мисля, че въпросът е не просто в дезинформацията и кризата в Залива. Въпросът е много по-съществен. Той е – дали искаме да живеем в свободно общество, или в нещо, което е форма на самоналожен тоталитаризъм с изолирано „объркано стадо“, насочвано нанякъде, уплашено, ревящо патриотични лозунги, боящо се за живота си и почитащо до благоговение лидера, който го „спасява от унищожение“. В същото време образованите маси маршируват по команда и повтарят лозунгите, които се очаква да повтарят. Нашето общество се руши и ние ще свършим като наемна въоръжена държава, надяваща се другите да ни платят за разгромяването на света. Това е изборът. Отговорът на тези въпроси зависи много от хора, които са точно като *вас и мен*.

КРАЙ

© 1991 Ноам Чомски
© 1994 Димитър Матов, превод от английски

Noam Chomsky
Media Control (The Spectacular Achievements of Propaganda), 1991

Сканиране: sir_Ivanhoe, юли 2008 г.
Разпознаване и редакция: NomaD, юли 2008 г.

Издание:
Издателска група „АГАТА-А“, 1994

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/8935>]